

Оригиналан научни рад

Ивана Ђирић
Музеј Николе Тесле
ivana.ciric@tesla-museum.org

UDK 069:62(497.11)
62:929 Тесла Н.
930.253:050.486
[https://doi.org/10.18485/
bibliotekar.2018.60.2.7](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.2.7)

ЗНАЧАЈ ПЕРИОДИКЕ ЗА ТЕСЛИН РАД: ХЕМОРОТЕЧКА ГРАЂА У МУЗЕЈУ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

Сажетак: Предмет научног истраживања у овом раду је представљање и валоризација периодике из укоричених албума који су припадали Николи Тесли. Ови албуми су саставни део хемеротечке колекције која се чува у Музеју Николе Тесле у Београду. Описана је структура ове грађе, анализиран је Теслин метод категоризације и класификације, као и његов однос са појединим новинарима.

Кључне речи: Никола Тесла, Музеј Николе Тесле, хемеротечка грађа, периодика, класификација.

Хемеротечка грађа

Са Теслином оставштином из Сједињених Америчких Држава у Музеј Николе Тесле стигао је можда највреднији део библиотечког фонда, исечци из штампе. Ови исечци нам омогућавају увид у Теслин друштвени живот, на какав је одзив наилазио у јавности, али и у стручним круговима. Због своје важности и специфичности исечци из новина и часописа третирају се као посебна целина библиотечког фонда (Теслини новински исечци – Хемеротека). Колекција новинских исечака и новина из личне оставштине Николе Тесле састоји се од укоричених и неукоричених исечака. Укоричени чланци се налазе у педесет седам посебних албума а број неукоричених још увек није познат.¹

¹ В.: Ивана Ђирић, „Виртуелна библиотека Николе Тесле”, у *Виртуелна култура, Међународна научна конференција, Београд, 23. 09 – 25. 09. 2016. Зборник радова. Књ. 1*, ур. Александра Вранеш, Љиљана Марковић, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду (Београд, 2014), 81–82.

Јединственост ове колекције је немерљива, првенствено због њеног творца а потом и због чињенице да је већина чланака уникатна и да не постоји сачуван други примерак ни у оквиру највеће историјске базе америчких новина *Chronicling America*. Осим тога у албумима се налазе и занимљиви графички прикази Тесле који се не могу пронаћи на другом месту. Такође је значајно поменути да хемеротечка колекција представља и најобимнију библиографију радова о Тесли сачуваних на једном месту.²

Према ИФЛА/УНЕСКО манифесту за дигиталне библиотеке из 2011. године, дигитализација комплетног културног наслеђа представља област од стратешког значаја, не само за библиотеке, музеје и архиве већ и за све остале заштитарске институције и од изузетне је важности да јој се приступи са посебном пажњом.³ Након што је први пут 2009. године, у оквиру истраживања студената са Природно-математичког факултета из Београда, извршена дигитализација прва два албума новинских исечака, у новембру 2012. године, музеј је започео дигитализацију дела Хемеротеке Николе Тесле, која је приведена крају 2014. године.⁴ Овим поступком је завршено скенирање само једног дела Теслине хемеротеке који укључује педесет седам укорићених албума.

У оквиру обрађеног сегмента Хемеротеке налазе се чланци који покривају распон година од 1886. до 1945. Последњи, педесет седми албум садржи исечке из година након Теслине смрти, које су сакупиле и залепиле његове секретарице.⁵ Колекција новинских исечака и новина из личне за-

² До сада је у пар наврата прикупљана библиографија радова о Николи Тесли од стране појединаца и неких друштава. Број библиографских јединица ретко надмашује број од 5.000 са изузетком базе The Tesla Collection, <http://teslacollection.com> (преузето 11. 10. 2017), која их има око 11.000 и доступна је за онлајн претрагу. Хемеротечка збирка, само у оквиру укорићених албума, има преко 20.000 библиографских јединица. Процењује се да остатак збирке (одвојени чланци, листови из новина и целе новине) који још увек није стручно обрађен, има преко 50.000. В.: Ивана Ђирић, Биљана Лазић и Сузана Топаловић, „Теслапедиа као централна база библиографских података о Николи Тесли”, *Читалиште научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 23 (2013): 70–77.

³ IFLA, „IFLA/UNESCO Манифест за дигиталне библиотеке”, IFLA, <http://www.ifla.org/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-sr.pdf> (преузето 1. 5. 2016).

⁴ Пројекат скенирања Теслиних албума је покренут на иницијативу тадашњег заменика директора Музеја Младена Вујовића, архивисте. Вујовић је осмислио комплетну методологију рада и обраде Теслиних укорићених албума.

⁵ Последњи албум је сачињен након Теслине смрти. Њега су највероватније сачиниле његове секретарице, у сарадњи са Косановићем, следећи методологију која је коришћена и у претходним албумима. У овом албуму налазе се чланци који тематски обрађују Теслину смрт и сахрану.

оставштине Николе Тесле се састоји од неколико различитих делова који су разврстани по следећим категоријама:

1. Укоричени албуми са исечцима,
2. Исечци који нису укоричени,
3. Листови из новина на којима су обележени чланци за исецање,
4. Необележени листови новина и
5. Цели примерци новина.⁶

Један део исечака се налази у албумима па је тиме и делимично заштићен. Такође, део чланака и исечака из албума је у периоду од 1999. до 2001. године подвргнут мерама физичке заштите које је спроводила Народна библиотека Србије.

Чланци исечени из часописа који нису залепљени у албуме су у добром физичком стању, пошто су штампани на квалитетнијој хартији. Већи степен хитности завређују они чланци и исечци које је Тесла обележио, а који још увек нису издвојени из новина, као и чланци из новина који нису обележени. Евидентна је потреба за приступ обради ових чланака и исечака, јер је новинска хартија нарочито подложна пропадању, њен век се процењује на око педесет година, а неки исечци потичу с краја XIX века. Није познат тачан број неукоричених чланака и исечака, јер су сви новински листови и новине тренутно заштићени посебним поступцима и херметички затворени у кесе припремљене посебно за новинску хартију. Пре отварања и детаљног прегледа овог дела фонда неопходно је установити прецизну методологију рада како би се развој оштећења, која засигурно постоје, свео на најмању могућу меру.⁷

Преписка са новинарима, издавачима и претплате на стручне часописе

У профилисању професионалног пута Николе Тесле периодици припада посебно место. Свестан утицаја медија Тесла је нарочито водио рачуна

⁶ Сузана Топаловић, Биљана Лазић и Ивана Ђирић, „Библиографско-информатичка обрада новинских чланака из Теслине хемеротеке”, у *Србија између истока и запада: Наука, образовање, култура, уметности. Тематски зборник у 4 књиге: Књ. 2: Библиотеке и библиографија у савременом културолошком диверзитету*, ур. Александра Вранеш, Биљана Марковић (Београд: Филолошки факултет, 2014), 273–274.

⁷ Топаловић, Лазић, и Ђирић, „Библиографско-информатичка обрада ...”, 273–274.

о свом јавном наступу. Тако је, осим захваљујући свом неоспорном генију, вођен непресушном вером у успех, кроз дуге године рада и систематичних појављивања у периодици, изградио завидну научну репутацију, признату и прихваћену у јавности и струци.

Тесла је пажљиво бирао речи које ће трајно остати забележене. Знао је да његови финансијери прате објаве у периодичним издањима о њему и да су често забринути уколико би у тексту било назнака о његовом потенцијалном неуспеху. Знао је да се вести у новинама брзо шире и да му од новинарског пера зависи репутација у јавности и у очима добротвора. Због тога је имао посебну тактику у опхођењу са новинарима. Није откривао своје идеје јавности све до момента када је и сам чврсто веровао у успех.

У Теслиној архиви налази се преко хиљаду докумената преписке са разним уредницима, новинарима и издавачима. Он је ову преписку сматрао важном и категорисао је на исти начин као и преписку са пословним партнерима. У оквиру претраживог индекса кореспондената није могуће утврдити тачан број писама јер су нека писма заведена под личним именом, а нека под називом новина.

Новинари магазина *Electrical Engineer* показали су посебно интересовање за Теслин рад.⁸ Након пожара у Теслиној лабораторији упутили су му писмо подршке и понудили на поклон све бројеве часописа који су изгорели.⁹ Тесла је у одговору на писмо навео да су изгорели сви часописи, али да ипак не може да прихвати поклон.¹⁰ Након месец дана размењивања писама Тесла је обавестио Фреда Де Ланда да су часописи стигли, али да нису комплетни. Тражио је да му пошаље рачун јер, како је написао, „могу себи да приуштим да потрошим мало новца, иако нисам банкар као Ви Фред”.¹¹ Из 1896. и 1897. сачувана су још два писма упућена Тесли из ове редакције, али не и његови одговори.¹² Разлог Теслине дугогодишње задршке према овој редакцији открива се након три године. Из његовог опширног писма уреднику новина, сазнајемо следеће: „Објављивањем текста 17. новембра у вези са мојим недавним доприносом *Electro-Therapeutic Society*, коначно сте успели, након безуспешних покушаја током година, да ми нанесете озбиљну штету. Уложио сам велики напор да напишем тај рад и очекивао сам да се појави међу достојним прилозима сличне вр-

⁸ MNT 53-326A–338A, писма су писана од јуна 1891. до марта 1894.

⁹ MNT 88-384A, март 1895.

¹⁰ MNT 88-385A, март 1895.

¹¹ MNT 88-386A, април 1895.

¹² MNT 53-341A–342A.

сте, признајем, рана је дубока ... убудуће ћу водити више рачуна о својим папирима."¹³ Тесла даље додаје да му је годинама опраштао разне грешке јер себе сматра хришћанином и филозофом, али да је објављивањем овог текста претерао, јер је бацио сенку на његову част и на оне који га поштују. Обавештава га да је исто писмо проследио разним новинама и да очекује да га и *Electrical Engineer* публикује у наредном броју, уз извињење за своје изјаве. Тесла завршава писмо речима да ће му и овог пута опростити, али да се у будућности уздржи од сличних изјава, како ствар не би дошла до суда.¹⁴

Новинари *Electrical Review*-а су такође пратили Теслин рад. У току 1894. године посебно их је занимао рад осцилатора.¹⁵ Пре публикавања Тесли су слали чланке који би га могли интересовати, са жељом да добију неки коментар од њега.¹⁶ Једину фотографију која му је била драга Тесла је дао свом пријатељу Часу Прајсу, новинару овог магазина.¹⁷ Њему је радо писао дугачке одговоре на питања у вези са калемима и икс-зрацима.¹⁸

Пожар који је избио у Теслиној лабораторији у марту 1895. привукао је пажњу штампе. Уредник *Electrical World*-а послао је писмо подршке¹⁹, али очигледно није саосећао са Теслом, будући да му је упорно тражио да напише текст о свом губитку за нови број, што је Тесла, уз љубазне речи, одбио.²⁰ Тесла вероватно није никада заборавио инцидент из 1893. када су објавили чланак који му нису доставили на кориговање.²¹ У једном од потоњих писама сазнајемо име уредника који се овог пута потписао. Час

¹³ MNT 53-343A, 18. новембар 1898. Тесла је насловио писмо: „Editor of the Electrical Engineer”.

¹⁴ MNT 53-343A–344A, 18. новембар 1898.

¹⁵ MNT 54-9A, фебруар 1894. Један новинар *Popular Science News*-а се распитивао где може да набави Теслин апарат за спровод струје, јер је прочитао да се може користити у лечењу нервних обољења. Тесла му одговара да овај апарат још увек није на тржишту, али да ће га обавестити чим буде (MNT 75-182A–183A, јул 1896).

¹⁶ MNT 54-12A, јун 1896.

¹⁷ MNT 59-705A, јун 1896. Евидентно да је Тесла уступио неке фотографије часопису *The Photogram*, јер га је уредник обавестио да ће у августовском броју 1898. публиковати фотографију његове шаке а да у септембарском броју жели да објави и његов портрет урађен помоћу вакуумских цеви, в.: MNT 158-563A–564A, јул 1898.

¹⁸ MNT 137-287A, март 1898. За деловање рендгенских зрака интересовали су се и новинари *Philadelphia Press*-а, који су Тесли у току фебруара 1896. послали неколико телеграма жељећи да знају да ли има наде да помоћу ових зрака слепи прогледају, в.: MNT 116-123A–126A.

¹⁹ MNT 54-58, март 1895. Писмо није потписано, што указује да овај уредник није познавао Теслу. Пожар га је занимао као интересантна прича за новине.

²⁰ MNT 54-59A–60A, март 1895.

²¹ MNT 104-609A–610A, август 1893.

Чајлд²² пише како се са задовољством сећа њиховог разговора у друштву господина Картера у хотелу Валдорф Асторија, док су посматрали Теслу како вечера и користи прилику да му предложи да напише нешто о „хладном светлу”.²³ Тесла се са задовољством сећао овог догађаја, али није био у могућности да прихвати предлог за писање чланка.²⁴ Сачувано је и једно писмо, које је Тесла упутио наредном уреднику ових новина, Вудбрицу. У писму му пише о свом протесту против увредљивих инсинуација из часописа *Engineer*, али и додаје да никада није придавао ни најмању пажњу разним критикама других о свом раду, које су га протеклих година пратиле по штампи: „I have been made the object of attacks, I have never paid the slightest attention to them. Such adverse criticisms are but the necessary accompaniments of a successful career.”²⁵

Тесла је сматрао да су критике, и добре и лоше, пратња успешне каријере и очигледно су га овакве ситуације додатно мотивисале да настави свој рад.²⁶

Недуго након тога, часопис *Electrical World* мења име у *Electrical World and Engineer* а на места уредника долазе Теслин велики пријатељ Томас Комерфорд Мартин²⁷ и Вивер.²⁸ Тесла је овај часопис радо читао и био је претплаћен на њега.²⁹ Након пар година поново је било актуелно старо

²² Чајлд је у току 1901. био технички уредник новина *Electrical Review*.

²³ MNT 54-70A, новембар 1897.

²⁴ MNT 54-71A.

²⁵ MNT 54-78A, новембар 1898.

²⁶ Исто.

²⁷ Томас Комерфорд Мартин је био инжењер, новинар и писац прве књиге о Теслиним достигнућима. Био је Теслин пријатељ и имао је значајну улогу у промовисању Теслиног рада. Године 1893. објавио је књигу у којој су представљена сва дотадашња Теслина истраживања.

²⁸ Преписка са уредништвом, MNT 54-81A–86A, 1902, 1903. Комерфорд је радио за *Electrical Engineer* засигурно од 1893. У току те године он пише Тесли на меморандуму новина како „Тесла књига” напредује и да је завршио 300 страница а да је 275 страница на лектурисању (MNT 53-333A–333B, октобар 1893). Наредне године, 1894, пише Тесли да је његову фотографију послао у Чикаго за објаву у једној књизи и тражи другу (MNT 53-337A, март 1894). Из 1895. имамо још једно писмо на меморандуму новина, у коме пише да је одржао предавање испред публике од 500 људи у Бруклину, која је топло поздравила помен Теслиног имена (MNT 53-339A, октобар 1895). Наредно писмо које је написано у октобру 1895. нам открива дубину њиховог односа. Комерфорд му пише да је свраћао до њега (што не би било пристojно без позива и упућује на чињеницу да су били блиски), али да је он тада изашао да се види са Падеревским. У истом писму помиње и песму коју ће му послати (MNT 53-340A).

²⁹ MNT 54-86A.

име часописа *Electrical World*, а у прилог лепој сарадњи говоре разни уступци које је уредништво чинило Тесли, набављајући му одређене брошуре и чланке.³⁰ У архиви је пронађено и једно писмо на меморандуму *Electrical World*-а које је Тесли упутио син Томаса Мартина, Кингсли, у коме га позива да одржи предавање о бежичном преносу струје и сигнала пред Одељењем за науку и технологију Прат института.³¹

Занимљива је Теслина преписка са запосленима у уредништву часописа *The Century Magazine*. Након што је Теслина лабораторија изгорела у марту 1895. примио је многа писма подршке од њих.³² Тако му Буел, помоћник уредника пише: „Поздрављам феникса који се увек подиже из пепела”.³³ Исте године они предузимају подухват писања *Енциклопедије* у коју желе да уврсте и Теслу. Прихватајући овај предлог он им шаље писмо са важним биографским подацима.³⁴ Наредне године, из уредништва овог часописа, Тесла добија на поклон сет речника. С обзиром на то да су му били врло корисни за свакодневну употребу, желео је да их плати, али није желео да увреди никог својим инсистирањем.³⁵ Прихватио је речнике уз напомену да ће га увек подсећати на пријатеље.³⁶ Да је *The Century Magazine* био заинтересован за објаве о најновијим Теслиним истраживањима говори у прилог и чињеница да су пристали да плате, у висини од 500 долара, познатог фотографа Диксона Елија из Денвера да фотографише Теслин рад у Колорадио Спрингсу.³⁷ Након што су проценили да су фотографије супериорне, Гилдер је тражио од Тесле да напише пропратни текст од 400 речи.³⁸ Није нам познато да ли је Тесла написао овај текст.

Други уредник овог часописа, Роберт Андервуд Џонсон, био је велики Теслин пријатељ од 1893. све до смрти 1937.³⁹ Управо у овом часопису Тесла

³⁰ MNT 54-87A, MNT 54-89A.

³¹ MNT 54-80A.

³² MNT 50-89A.

³³ MNT 50-88A. Њихов пријатељски однос који је трајао годинама, осликава и писмо Буела Тесли уз које му шаље таблете против прехладе уз детаљно упутство како да их користи (MNT 50-106A–106B, 19. март 1900).

³⁴ MNT 50-91A.

³⁵ MNT 50-93A–94A.

³⁶ MNT 50-95A.

³⁷ MNT 50-103A, 27. новембар 1899.

³⁸ MNT 50-104A, 8. јануар 1900.

³⁹ Џонсон је био и преводилац, песник и амбасадор Сједињених Држава у Риму. Теслино пријатељство са њим почело је након што их је упознао Томас Мартин, који је Теслу довео у редакцију *Century* магазина.

је објавио свој чувени текст филозофског карактера о проблему повећања људске енергије.⁴⁰

Љубазне речи поводом губитка лабораторије у пожару Тесли је упутио и уредник часописа *New Ideas*. У истом писму га је замолио и да пошаље неки материјал за објаву, међутим Теслин одговор је као и обично био да не жели да објављује ништа о своме раду и животу, али је истакао да је захвалан за љубазне речи и подршку која му је указана због губитка лабораторије.⁴¹

Никола Тесла је пажљиво планирао када ће давати изјаве и потписивати чланке. Из једног писма сазнајемо да је извесни новинар *Carpenter's Newspaper*-а морао да му обећа, након посете његовој лабораторији, да неће бар два месеца објавити никакву причу о њему.⁴² Међутим, ни након два месеца, ни након годину дана, новинар није добио пристанак за објављивање.⁴³

Многи позиви за писање чланака су остали без одговора, попут позива да напише чланак на тему будућности струје.⁴⁴ Стефан Колс, који је тада писао за магазин *Collier*, обраћао се Тесли више пута са надом да ће добити неки текст, али је Тесла био категоричан, није желео да га помињу много у новинама.⁴⁵ Тесла му је исто поновио и након две године, наглашавајући да је у питању ствар принципа, да не жели да се у штампи појављују информације о његовом животу и раду.⁴⁶ Ипак, након тога послао му је фотографију своје ципеле на којој се види стопало.⁴⁷ Једном приликом се нашалио са Колсом, па је, реферишући на тему бежичног преноса струје на велике раздаљине написао: „I wish I could kiss him, but I can't, for I am myself the fellow.”⁴⁸

⁴⁰ У питању је чланак *Increasing Human Energy*. Дрејк из магазина *Century* враћа Тесли 23. јула 1900. преостале илустрације које су пратиле чланак, двадесет девет фотографија и четири стране дијаграма (MNT 90-322A); MNT 54-150A-151A.

⁴¹ MNT 73-160A, децембар 1895.

⁴² MNT 50-49A, 15. октобар 1895.

⁴³ MNT 50-50A, 17. октобар 1895.

⁴⁴ MNT 50-365A-366A. Позив је упутио часопис *Christian Herald*, два пута у размаку од три дана у месецу новембру 1900. године.

⁴⁵ MNT 50-537A-538A, октобар 1896.

⁴⁶ MNT 50-537A-520A, новембар 1898. Истом новинару (Стефан Колс је писао и за *Electrical Review*) 1894. је послао своју фотографију (MNT 50-514A), затим 1895. написао коментар за чланак о бежичном преносу струје (MNT 50-515A).

⁴⁷ MNT 50-517A, 1896. Тесли се није допала шаљива опаска новинара да користи популаран бренд ципела да би себе рекламирао (MNT 50-516A, MNT 50-518A).

⁴⁸ MNT 50-515A.

Како је Теслина популарност расла са годинама, новинари су се утврђивали ко ће објавити репрезентативнију фотографију прослављеног проналазача. Из часописа *Cosmopolitan* у неколико наврата су му слали писма.⁴⁹ У архиви су пронађена два његова одговора. Један одговор завређује посебну пажњу, пошто је директан и духовит. Након што су му из поменутог магазина понудили да га фотографишу, без надокнаде, у луксузном студију у Петој авенији у Њујорку, Тесла је одговорио: „My present work does not permit to spare the time for a sitting.”⁵⁰

Уреднику најстаријег српског магазина на тлу Сједињених Америчких Држава, *Српској Патриотије*⁵¹, Тесла је послао своју фотографију потписану српским писмом и пристао да му помогне око проналажења издавача за једно дело српског писца које је Томановић превео. Тесла је био заинтересован да сазна да ли постоји превод неког дела Јаше Игњатовића.⁵²

Многобројни уредници су покушавали да добију ексклузивну причу од Тесле позивајући се на препоруке његових пријатеља. За Теслине текстове су били заинтересовани и оснивачи часописа. Многи су желели да у првом броју имају и његов текст. Од магазина *The Twentieth Century* добија позив да за први број напише текст од 2.000 речи о прогнозама за наредни век.⁵³ Позив да за први број илустрованог месечника *The Automobile Magazine* напише чланак уз надокнаду добија и од Емерсона, уредника овог месечника.⁵⁴ С обзиром на то да му се обратио са *Nicholas*, што се Тесли никада није допадало, вероватно није било погодбе.

Судећи по сачуваној преписци, Тесла је имао коректан однос са уредништвом *Cassier* магазина. Од њих је једном приликом наручио чак дванаест копија броја са темом Нијагаре.⁵⁵ Знамо и да су му слали текстове на корекцију пре објављивања.⁵⁶

Одређени анимозитет Тесла је имао и према часопису *Illustrated American*. Из његове преписке са уредником сазнајемо да није желео да напише чланак нити да им пошаље фотографије себе и своје лабораторије.⁵⁷

⁴⁹ MNT 51-253A, MNT 51-256A–257A.

⁵⁰ MNT 51-262A–263A, март 1913.

⁵¹ Уредник часописа *Servian Patriot* био је Црногорац Јово Томановић.

⁵² MNT 155-128A–131A, децембар 1912.

⁵³ MNT 50-536A, 29. јул 1895.

⁵⁴ MNT 64-619A, октобар 1899.

⁵⁵ MNT 50-56A, 22. јун 1895.

⁵⁶ MNT 50-57A–58A, 4. фебруар 1897.

⁵⁷ MNT 107-341A, јул 1897.

Поједини новинари су нудили помоћ научнику, попут уредника часописа *Daily Financial News*.⁵⁸ Други су пак слали писма подршке Тесли у тешким тренуцима, попут уредника *Herald*-а. У свом одговору Тесла пише: „Attention to pressing work has prevented me from complying with the duty of thanking you for your appreciative comment on my latest invention. I hope that the numerous adverse criticisms which the publication of my results has elicited have not shaken the faith you have evidently placed on me. If I feel certain of anything, it is that I have given to the world an invention which will designate the beginning of a new epoch and profoundly affect the relations between nations.”⁵⁹

Тесла је пажљиво планирао своје време. Са новинарима се састајао искључиво уколико му је то било важно. Након упорних покушаја Џона Хардинга, уредника новина *People's Magazine*, Тесла је пристао на састанак. Међутим, услед нејасне комуникације, увијене у мноштво љубазних речи, дошло је до неспоразума, па је састанак пролонгиран.⁶⁰

Познати научник је често користио лична познанства са новинарима и да помогне својим пријатељима. Тако у једном писму *New York Journal*-у препоручује Александру Виарду која је требало да наступи у позоришту на Петој авенији. Писао је да ће бити захвалан уколико јој посвете пар лепих речи у својој колумни.⁶¹ С друге стране, и неки новинари су користили познанство са Теслом да помогну својим пријатељима. Тако је, по препоруци Џона Скотија, америчког новинара⁶², кореспондента за неколико мађарских новина, па и за *Budapesti Hirlap* (*Будапештанске весџи*), примио на разговор за посао младог мађарског професора Каламана Мехиља.⁶³

Тесла је читао и *Србобран*. Овим новинама је једном приликом дао изјаву за новембарски број 1938. у којој је упозорио да је опасност рата већа него икад, „што је јасно из силних војничких припрема а цео свет спава преварен обманом дугог мира”.⁶⁴

⁵⁸ MNT 73-46A, август 1897.

⁵⁹ MNT 104-544A, новембар 1898.

⁶⁰ MNT 103-94A-98A, децембар 1908.

⁶¹ Тесла је није лично познавао, већ су му је препоручили пријатељи из Европе. Он је до тада само читао о њеним бројним тријумфима. MNT 104-387A, октобар 1897.

⁶² MNT 150-517A, март 1905. Скоти пише Тесли са жељом да ураде један интервју у коме би му Тесла представио свој рад. Немамо података да ли је Тесла дао интервју. Након неколико година Скоти тражи од Тесли да прими на разговор проф. Мехиља, MNT 150-519A, април 1909.

⁶³ MNT 150-520A.

⁶⁴ MNT 45-657A.

На позив Кенета Пејна, из Новинарске асоцијације⁶⁵, Тесла је пристао да напише чланак од хиљаду речи са темом прогнозе о трајању рата.⁶⁶ Овај Теслин чланак, надахнут и проициљив, приказан је у прилогу (Прилог 65).⁶⁷

Никола Тесла је био претплаћен на магазин *Telegraph Age*⁶⁸, а издавач Талтавал му се обраћао са „драги пријатељу”. Њихова преписка почиње у новембру 1893. године, када му овај издавач тражи фотографију и показује интересовање за период у којем је Тесла радио у Европи као телеграфиста.⁶⁹

Значајно је поменути Теслину сарадњу са часописом *Electrical Experimenter*.⁷⁰ Када му је уредник и власник новина Хуго Гернсбек⁷¹, крајем 1918. године, предложио да у овом часопису објави своју аутобиографију у наставцима, њихово пријатељство и сарадња су већ били на врхунцу.⁷² Почетком 1919. је почела њихова сарадња на аутобиографским текстовима *Моји изуми*.⁷³ Договором је било предвиђено да Тесла доставља чланке до двадесетог у месецу, како би били штампани у броју за наредни месец. Након што је шести наставак аутобиографског чланка предвиђен за јулски број часописа каснио, сарадња је прекинута.⁷⁴ Тесла је каснио са доставом текстова, што је Гернсбеку додатно повећавало трошкове публикавања. Осим тога Тесла је имао примедбе на несавесно исправљање текстова, иако

⁶⁵ The Newspapers Enterprise Association, New York. Ова агенција је своје текстове објављивала у стотину и тридесет дневних новина.

⁶⁶ MNT 130-240A.

⁶⁷ MNT 130-241A, Прилог 65.

⁶⁸ MNT 154-71A, децембар 1900. MNT 154-73A, децембар 1902.

⁶⁹ MNT 154-57A. Талтавал тражи фотографију од Тесле и касније у неколико наврата (MNT 154-60A–63A, мај 1898.).

⁷⁰ Часопис је почео да излази 1913. године. Нешто касније, 1916, Гернсбек додаје и поднаслов *Popular Electrical News Illustrated* а 1918. га мења у *Science and Invention*. Насловна страна часописа је била у боји и врло богато опремљена маштовитим илустрацијама које је углавном радио Френк Пол, в.: *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 3.

⁷¹ Хуго Гернсбек је још као младић из Луксембурга дошао у Сједињене Државе. Био је аутор значајног броја патената. Свој први часопис *Modern Electrics* почео је да издаје 1908. године. Гернсбек је писао чланке са футуристичким виђењем науке које је називао sciencefiction, што је касније прерасло у књижевни жанр, научну фантастику. Једна од најпрестижнијих награда из ове области зове се по њему *Xuio*.

⁷² У овом часопису Тесла је и раније објављивао чланке и наставио је да их публикује паралелно са објавама делова аутобиографије.

⁷³ *Моји изуми* су публиковани као књига и преведени на многобројне светске језике. Они представљају напоузданије сведочанство о стваралаштву и животу Николе Тесле.

⁷⁴ Шести и последњи наставак је објављен у октобарском броју *Electrical Experimenter-a*.

је улагао труд да обележи сва места за исправке. Исте године у децембру Гернсбек је писао научнику у жељи да настави сарадњу на публикацији аутобиографских чланака, али она није остварена.⁷⁵ Током седмогодишњег издажења часописа на насловним странама су се појављивали цртежи бродова, авиона, радиотелеграфских уређаја, возова и сличних техничких уређаја. Само два пута на насловној страни су публиковани портрети, Теслин и Едисонов.⁷⁶

Преписка Николе Тесле са Едвином Вилдманом, председником Wildman Magazine and News Service компаније одликује врло специфичан однос, интиман и пријатељски.⁷⁷

Тесла се дописивао и са уредником магазина *American Engineer*, чији је био и претплатник. Када му је једном приликом уредник понудио новчану надокнаду за писање чланака, он је одговорио да су његови чланци од непроцењиве вредности, па их из тог разлога никада не наплаћује.⁷⁸

Тесла, дакле, није никада примао новчане надокнаде за текстове које је писао, осим једном приликом. Када му је магазин *Life* платио двадесет пет долара, Тесла је прихватио, пошто је претходно договорено да ће тај новац донирати у добротворне сврхе или њиховом Фонду за чист ваздух.⁷⁹

Од 1902. до 1906. Тесла је плаћао претплату за *International Catalogue of Scientific Literature* који је издавао Смитсоњијан. Са овом институцијом Тесла је размењивао писма између новембра 1896. и јуна 1909. године.⁸⁰

Осим поменутих, научник је био претплаћен и на часописе *Industries and Irons*, *The Patfinder*, *Inventive Age*, *Health Culture*, *The American X-Ray Journal*, *The American Inventor*, *The American Psychological Society*, *Terrestrial Magnetism*, *The Theatre Magazine* и на немачки часопис *Der Mechaniker*.⁸¹ У

⁷⁵ Теслина преписка са Гернсбеком и осталим члановима редакције, в.: *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 5–7.

⁷⁶ *Teslini članci u Elektrial Eksperimenteru*, 3.

⁷⁷ MNT 161-178A–203A, од јуна 1915. до марта 1916. Преписка садржи 26 сигнираних докумената.

⁷⁸ MNT 45-107A–110A, март, април 1898; MNT 45-108A.

⁷⁹ MNT 119-431A, 22. мај 1899. У позним годинама живота, када је био у тешкој финансијској ситуацији Тесла је писао чланке за новац.

⁸⁰ MNT 151-150A–161A.

⁸¹ MNT 85-323A, децембар 1897; MNT 106-173B; MNT 108-406A, фебруар 1896; MNT 155-497A–498A, 1911. година. MNT 45-712A–718A. Преписка са уредништвом од маја 1897. до децембра 1902. У једном писму Тесла је изразио жељу да му пошаљу све претходне бројеве, као и оне који ће уследити (MNT 45-713A); MNT 45-241A–246A, новембар 1898, август 1900. Бостонски уредник Портер му се захваљује на претплати, октобар 1897, MNT 45-257A.

архиви Музеја Николе Тесле се налази и податак да је Тесла три године био претплатник часописа *Aluminium World*.⁸² Једном приликом послао им је текст који је објављен у новембарском броју 1898. године.⁸³

Био је претплатник и периодичног часописа *Popular Science*.⁸⁴ Почетком априла 1899. уредник ових новина Едвард Биглоу посетио је Теслину лабораторију у Њујорку.⁸⁵ Тесла му касније пише из Колорадо Спрингса да је постигао успех каквом се није надао и да ће ускоро моћи и сам да се увери.⁸⁶ У једном писму подршке новинама *American Yugoslav Reflector* Тесла је писао да ће, уколико буде имао средстава, радо финансирати све будуће бројеве.⁸⁷

У прикупљању чланака из новина Тесли су понекад помагали и непознати ентузијаста. Тако је од извесног Ђорђа Са[р]ејића, који је живео у Сједињеним Америчким Државама, добио писмо са хронолошки пописаним чланцима који су изашли о њему, у периоду од 1894. до 1915. у часопису *The Sun* који је овај човек редовно пратио.⁸⁸

Медији су често од Тесле тражили да прокоментарише туђе дело или смрт. Па тако и *Public Ledger* тражи од Тесле да напише 1.000 речи о смрти Персивала Ловела и да размотри његову теорију о Марсу, његовим становницима и могућностима комуникације са њима.⁸⁹

Да је Никола Тесла писао и чланке који нису имали додирних тачака са науком и његовим проналасцима, сведочи и једно дугачко писмо које је послао новинама *Daily Mirror*. У њему Тесла исказује своју фасцинацију боксом и браћом Живић, дајући прогнозе ко ће бити наредни шампион.⁹⁰

Писмо уз које Тесла шаље новац за претплату те године и жели да му пошаљу претходна три броја MNT 154-215A, фебруар 1899. Из уредништва Тесли у октобру 1905. шаљу подсетник да обнови претплату, MNT 154-278A. Тесла уз писмо шаље и шест марака као претплату за часопис у току текуће године, MNT 88-675A, јун 1895.

⁸² MNT 42-826A–829A, октобар 1997. и новембар 1898.

⁸³ MNT 42-829A.

⁸⁴ MNT 75-186A, март 1899.

⁸⁵ MNT 75-187A–188A.

⁸⁶ MNT 75-190A, фебруар 1900.

⁸⁷ MNT 45-720A, 4. април 1940.

⁸⁸ MNT 152-200A, 22. мај 1915; MNT152-201A–202A, на листи се налази шеснаест чланака са датумом објављивања и називом.

⁸⁹ MNT 151-570A, 14. новембар 1916. Теслу је занимала тема комуникације са планетама, посебно са планетом Марс. У току Теслине каријере новине су објавиле на десетине чланака са овом темом у којима се помиње Тесла.

⁹⁰ MNT 52-110A–112A, 9. јануар 1942.

Теслин систем класификације информација

Николу Теслу одликовала је једна способност која му је олакшала рад на прикупљању података. То је способност класификације, која је основа библиографске организације, како су то изразили Мелвил Дјуи и Чарлс Ејми Катер.⁹¹

Хемеротечки албуми представљају посебну целину помоћу које можемо да закључимо много о начину и методологији коју је Тесла користио у прикупљању и сортирању информација. Ове књиге садрже јединствене информације о Теслином животу и раду које су од непроцењивог значаја за науку и све оне који се баве Теслом. Оне сведоче и о његовој вештини прикупљања и коришћења информације. Методологија по којој је систематично и по прецизно установљеном систему прикупљао и сређивао све писане изворе (архивске документе, библиотечки материјал, посебно чланке из периодичних и серијских публикација) „у доба експлозије информација у Сједињеним Америчким Државама и свету, представља одраз ... посвећеног истраживача”.⁹²

Теслу је одликовао и низ карактеристика које се приписују истраживачима без којих савремена библиографија не би ни постојала, као што су „извесна претходна стручна спрема, велика лична научна дисциплина, добра претходна вежба у раду, широко и солидно научно образовање и нарочите личне способности”.⁹³

Доследан систем библиографске класификације можемо лако уочити на примеру албума из Теслине хемеротеке. Чланци су организовани тематски, а у оквиру тога и хронолошки. Тематска класификација обухватила је групе попут: енергетике, електрохемије, телеаутоматике, рендгенских зрака и слично. Изнад скоро сваког чланка је исписан извор из кога је чланак

⁹¹ Мелвил Дјуи (1851–1931) био је амерички библиотекар и аутор Дјуијеве децималне класификације, на основу које је настала Универзална децимална класификација – један од најзаступљенијих система за класификацију грађе у библиотекама. Дјуи је основао прву школу за образовање библиотекара у Америци, а такође је био и један од оснивача Америчког друштва библиотекара. Чарлс Ејми Катер (1837–1903) творац је посебног система класификације где се публикације смештају алфаветски по презимену аутора. Идејни је творац институције путујуће библиотеке.

⁹² Ђирић, Лазић и Топаловић, „Теслапедиа као централна база библиографских података ...”, *Чийалишће*, 75.

⁹³ Речи академика Илије М. Обрадовића, в: Александра Вранеш, *Појмовник: од рукописа до библиотеке* (Београд: НБС, 2001), 12.

преузет (исечен). Анализом рукописа из класификационе групе Кореспонденција, из Теслине личне архиве и упоређивањем са рукописима изнад чланака у албумима, утврђено је да су три (од пет) рукописа припадала Теслиним секретарицама, Дороти Скерит, Лилиан Друс и Мјуриел Арбус. За преостала два пронађена рукописа није утврђено порекло.

Наредни ниво класификовања су додатне поделе у оквиру тематских група. Свака тематска група садржи по две поделе. Прва подела се односи на персоналну класификацију, док се у другој групи налази материјал означен као неперсоналан.⁹⁴ Дакле, Тесла је посебно категорисао и оне чланке који се нису односили лично на њега и у којима се његово име не спомиње. Ова друга група чланака недвосмислено указује да је Тесла био заинтересован за рад својих колега и да је имао широка интересовања. Тематска класификација је за Теслу била важнија од хронолошке, што је и видљиво у албумима, јер се у оквиру једног албума могу наћи чланци који прате одређену тему у дужем временском распону.

Теслина картотека

Важност коју је Тесла придавао изради прес клипинга потврђује и постојање картотеке укоричених чланака. Картотека је уређена према темама чланака. Свака картица садржи одређени појам, предмет, испод кога је наведен списак свих чланака унутар прес клипинга који се тичу те теме. Поред тога наведено је у ком албуму и на којој страни се одређени чланак налази. Будући да картотека још увек није стручно обрађена, извесно је да ће накнадно бити установљени и додатни системи повезаности. Систем класификације и вођења евиденције о исечцима је осмислио сам Тесла. О картотеци се дуго ништа није знало, мада је постојала претпоставка да се Тесла служио неким списком када је желео да поново прочита или претражи чланке. Све до 2012. године картотечки листићи били су смештени у пет дрвених кутија које су биле део Збирке реалија.⁹⁵

⁹⁴ Све чланке које је требало сачувати Тесла је пре исецања обележавао плавом оловком.

⁹⁵ Кустос који је дужио ту збирку није знао чему они служе. На захтев тадашњег заменика директора Младена Вујовића, регистри су измештени из оригиналног паковања како би били дигитализовани и придружени архивској грађи. Предајом, ови регистри су престали да буду део збирке, њен део су остале само дрвене кутије. Опис регистра са Теслиним картицама нађен је на једном допису без броја, који је кустос музеја упутила тадашњем заменику директора, Младену Вујовићу.

Пет дрвених кутија сада су део Хемеротечке збирке и свака кутија има свој инвентарни број.⁹⁶ Кутије садрже различит број картотечких листова на којима је Тесла бележио место чланака у албумима, као и теме књига које је поседовао. У првој кутији за држање регистра налазе се предметни регистри распоређени абecedно А–Z, са картонима који носе пластични додатак са словом (Табела 1). У овој кутији има укупно 211 исписаних страна картотечких листића. На 201 листићу се налазе забелешке о прес клипингу, на једном се налазе забелешке о књигама а на преосталих девет страна су разне белешке које је Тесла категорисао као неперсоналне.

Табела 1. Списак ознака на предметним регистрима

Ознаке	Број тема	Неке од тема на картицама
A	12	Alaska, American, Actor, Ancients, American Day
B	8	Boston Electric Light, Buffalo, Burbank, Bossou
C	15	Catholic University, Crooks, Correli, Colorado Station
E	10	Edison, Electricity, Exposition, Expert Testimony
G	4	Imperial Inventor, Ionial Health, Gohnson
H	4	Hadik de Futak, Hawtorne's Vitaskope, Hewitt
K	3	Lord Kelvin, Kings Bounty Electric Light
L	180	Light, Lightning System, Lying, Light and Heat
M	30	Mackay, Marconi, Moore D. McFarland, Moffett
N	42	National Art Theatre Society, Niagara, Newspapers
O	12	Ocular Neurology, Osterberg, Oscilation
P	25	Pan-American Exposition, Patents, Photograph
R	33	Radium, Roentgen Rays, Roosevelt, Royal Institution
S	53	Sanitation, Scientific, Sleep, Strollers, Subway, Sun
T	84	Tesla, Thomson, Tolstoi, Transmississippi, Transmission
V	6	Veterans on Parade, Vita Pratica
W	150	Water Power, Wealth, Westinghouse, Wireless, War
XYZ	16	X-Ray

⁹⁶ Прва кутија – инвентарни број I: 22.54, друга кутија – инв. бр. I: 22.55, трећа кутија – инв. бр. I: 22.56, четврта кутија – инв. бр. I: 22.57 и пета кутија – инв. бр. I: 22.58.

У другој кутији се налазе регистри сложени такође абecedно од А до К. Сачувани су само картони на којима су ознаке са словима F, G, I, J, и K.⁹⁷ У овој кутији има укупно 183 стране картотечких листића од којих су 179 именски регистри из чланака који се налазе у прес клипинг албумима.

У наредној кутији за држање регистра смештени су предметни регистри распоређени абecedно од А до W. Овде се налази укупно 84 стране картотечких листића са исписаним предметима, али није забележена њихова локација, сем што се на неколико листића налази натпис *кутија* и одређени број.

У четвртој кутији су смештени предметни регистри од А до W.⁹⁸ Овде се налази укупно 154 стране картотечких листића са исписаним предметима и назначеном тачном локацијом (број албума и страна) на којима се налазе чланци који се тичу предмета (теме) забележени на картотечком листићу.

У последњој кутији су предметни регистри урађени такође за клипинге из албума. Регистра су сложени абecedно од L до XYZ.⁹⁹ У овој кутији се налази укупно 96 страна картотечких листића.

⁹⁷ Картонски продужеци који носе ознаку слова А и В су отпали и налазе се у кутији.

⁹⁸ Сачувани су картони регистра који носе слова F, G, H, I, J, K, L, M, Mc, N, O, Q, R, T, U, V, W. На осталим картонима део са словном ознаком је отцепљен. У кутији су сачувани картонски продужеци са ознакама слова A, C, D, E, P, XYZ.

⁹⁹ Картонски продужеци који носе ознаку абecedног слова O, L, Mc су отпали и налазе се у кутији. У кутији се налази и папир са забелешком музејског службеника.

Literatura:

1. Ćirić, Ivana, Biljana Lazić i Suzana Topalović. „Teslapedia kao centralna baza bibliografskih podataka o Nikoli Tesli”. *Čitalište* god. 12, br. 23 (2013): 70–77. (na ćirilici)
2. Ćirić, Ivana. „Virtuelna biblioteka Nikole Tesle”. U *Virtuelna kultura: Međunarodna naučna konferencija, Beograd, 23. 9 – 25. 9. 2016. Zbornik radova. Knj. 1*, ur. Aleksandra Vraneš, Ljiljana Marković, 73–86. Beograd: Filološki fakultet, 2016. (na ćirilici) <https://doi.org/10.18485/melissa.2016.15.1.ch5>
3. IFLA, „IFLA/UNESCO Manifest za digitalne biblioteke”. <http://www.ifla.org/files/assets/digital-libraries/documents/ifla-unesco-digital-libraries-manifesto-sr.pdf> (na ćirilici)
4. *The Tesla Collection*. <http://teslacollection.com> (преузето 11. 10. 2017).
5. Topalović, Suzana, Biljana Lazić i Ivana Ćirić. „Bibliografsko-informatička obrada novinskih članaka iz Tesline hemeroteke”. U *Srbija između istoka i zapada: Nauka, obrazovanje, kultura, umetnost. Tematski zbornik u 4 knjige. Knj. 2: Biblioteke i bibliografija u savremenom kulturološkom diverzitetu*, ur. Aleksandra Vraneš, Ljiljana Marković, 271–284. Beograd: Filološki fakultet, 2014. (na ćirilici)
6. Vraneš, Aleksandra. *Pojmovnik: od rukopisa do biblioteke*. Beograd: NBS, 2001. (na ćirilici)

Arhivski izvori:

Muzej Nikole Tesle (dalje MNT)	MNT 50-89A.
42-826A–829A.	MNT 50-91A.
MNT 42-829A.	MNT 50-93A–94A.
MNT 45-107A–110A.	MNT 50-95A.
MNT 45-241A–246A.	MNT 50-103A.
MNT 45-257A.	MNT 50-104A.
MNT 45-657A.	MNT 50-106A–106B.
MNT 45-712A–718A.	MNT 50-365A–366A.
MNT 45-720A.	MNT 50-514A.
MNT 50-49A.	MNT 50-515A.
MNT 50-50A.	MNT 50-515A.
MNT 50-56A.	MNT 50-516A.
MNT 50-57A–58A.	MNT 50-517A.
MNT 50-88A.	MNT 50-518A.

MNT 50-536A.
MNT 50-537A-520A.
MNT 51-253A.
MNT 51-256A-257A.
MNT 51-262A-263A.
MNT 52-110A-112A.
MNT 53-326A-338A.
MNT 53-333A-333B.
MNT 53-337A.
MNT 53-340A.
MNT 53-341A-342A.
MNT 53-343A.
MNT 53-344A.
MNT 54-9A.
MNT 54-12A.
MNT 54-150A-151A.
MNT 54-58A.
MNT 54-59A-60A.
MNT 54-70A.
MNT 54-71A.
MNT 54-78A.
MNT 54-80A.
MNT 54-81A-86A.
MNT 54-87A.
MNT 54-89A.
MNT 59-705A.
MNT 64-619A.
MNT 73-46A.
MNT 73-160A.
MNT 75-182A-183A.
MNT 75-186A.
MNT 75-187A-188A.
MNT 75-190A.
MNT 85-323A.
MNT 88-384A.
MNT 88-385A.
MNT 88-386A.
MNT 88-675A.
MNT 90-322A.
MNT 103-94A-98A.
MNT 104-387A.
MNT 104-544A.
MNT 104-609A-610A.
MNT 106-173B.
MNT 107-341A.
MNT 108-406A.
MNT 116-123A-126A.
MNT 119-431A.
MNT 130-240A.
MNT 130-241A.
MNT 137-287A.
MNT 150-517A.
MNT 150-519A.
MNT 150-520A.
MNT 151-150A-161A.
MNT 151-570A.
MNT 152-200A.
MNT 152-201A-202A.
MNT 154-57A.
MNT 154-60A-63A.
MNT 154-71A.
MNT 154-73A.
MNT 154-215A.
MNT 154-278A.
MNT 155-128A-131A.
MNT 155-497A-498A.
MNT 158-563A-564A.
MNT 161-178A-203A.

Ivana Ćirić

Nikola Tesla Museum, Belgrade

ivana.ciric@tesla-museum.org

THE IMPORTANCE OF PERIODICALS FOR TESLA'S WORK: PRESS CLIPPING MATERIAL IN THE NIKOLA TESLA MUSEUM

Abstract: The Nikola Tesla Museum is the first Yugoslav and Serbian memorial technical museum, and it keeps the memory of Nikola Tesla in a special way. Very valuable, rich and diverse heritage materials classify this museum as one of the most important cultural institutions in our country. In this institution, the heritage of Tesla, which arrived in Belgrade in 1952, is kept and preserved.

The collection of the Nikola Tesla Museum consists of two units that differ in origin, but their content is both thematically and structurally very similar. The first unit is Nikola Tesla's Personal Items, which includes his entire legacy, while the Nikola Tesla Museum Collection is the second unit in which materials related to scientist's life and work are kept, but they are not a part of his legacy.

A significant part of Nikola Tesla's Personal Items is his library. This library preserves monographs, periodical editions and a press clipping collection. The library of this great man has been proclaimed as a cultural asset in the category of old and rare books on March 7th, 2014.

Press clipping albums with clips and articles from periodicals represent separate units telling us more about the means and methodologies that Tesla used to gather and sort the information he needed for work. Consistent system of bibliographic classification that he applied is noticeable in the albums. Articles are organized thematically and chronologically. For almost every article the source from which the article was taken is indicated. The material is further classified into two sections within the thematic groups - personal and non-personal. The importance that Tesla gave to these albums is also confirmed by the existence of a catalogue with the list of articles in the albums. Tesla's interest in periodical publications is also illustrated by his preserved correspondence with reporters and editors.

Keywords: Nikola Tesla, Nikola Tesla Museum, press clipping materials, periodicals, classification.

Примљено: 25. септембра 2018.

Прихваћено: 30. октобра 2018.